Kadın Çiftçilerin Gelecekle İlgili Beklentileri: Semt Pazarları Örneği

Bengü EVEREST[1] Sibel TAN[2] Özge Can NİYAZ[3] Selma KAYALAK[4]
[1]Arş. Gör. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, beverest@comu.edu.tr
[2] Doç. Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, sibeltan@comu.edu.tr
[3]Arş. Gör. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, ozgecanniyaz@gmail.com
[4]Yrd. Doç. Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, selma@kayalak.com

Özet
Türkiye, küçük tarım işletmelerinin yaygın olduğu bir ülkedir. Arazi miktarı 50 dekarın altında olan işletmelerin oranı %64 ve 100 dekarın altında olan işletmelerin oranı %83'tür. Küçük aile işletmeciliği gelişmiş bazı ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de halen tarımsal faaliyetin yapısal sorunları arasında yer almaktadır. Güçlü bir tarım sektörü için işletme ölçeklerini büyütecek politikalar oluşturulmuştur. Fakat bunun yanı sıra, küçük aile işletmelerinin kendine özgü avantajları da değerlendirilmektedir. Küçük aile işletmelerinin öneminin konuşulduğu son günlerde, özellikle kadın çiftçilerin ele alınması önemli görülmektedir. Kadın çiftçiler tarımsal üretim sürecinde ve hane içi günlük işlerin yürütülmesinde erkeklere nispeten daha fazla sorumluluk üstlenmektedir. İlave olarak, kadın çiftçiler ürünleri pazarlama aşamasında da aktif rol oynamaktadır. Bu çalışmada, hem tarımsal üretimde, hem de ürünlerin pazarlamasında ve hane içi işlerin yürütülmesinde aktif rol oynayan kadın çiftçileri temsil etmek amacıyla semt pazarlarında kendi ürettiği ürünleri pazarlayan kadın çiftçiler çalışma kapsamına alınmıştır. Araştırma ile kadın çiftçilerin sosyoekonomik durumları ve gelecekle ilgili beklentileri ortaya konulmuştur. Çanakkale ili Merkez İlçesindeki tüm semt pazarları çalışma kapsamına alınmış ve tam sayım yöntemi uygulanarak 108 kadın çiftçi ile yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Elde edilen veriler temel istatistiksel yöntemler ve lojistik regresyon yöntemi ile değerlendirilmiştir. Kadın çiftçilerin %67'sinin gelecek beklentisi olup, beklenti olma durumu kadınların sosyoekonomik durumlarına göre değişmektedir.
Anahtar Kelimeler: Kadın çiftçi, semt pazarı, sosyoekonomik durum, gelecek beklentisi

1. Giriş

Türkiye'nin tarımsal faaliyetlerinde küçük ölçekli aile işletmeleri yaygın olarak görülmekte ve işletmelerde ağırlıklı olarak kadın işgücünden yararlanılmaktadır. Tarımsal işletmelerde ihtiyaç duyulan işgücünün önemli bir bölümü, aile fertleri tarafından karşılanmaktadır. Ailenin diğer fertlerinden farklı olarak kadınlar, her zaman daha fazla emek harcayan grubu oluşturmaktadır. Kadınlar genellikle işletmelerde ücretsiz aile işçisi olarak rol almaktadır. Kadınlar tarımsal faaliyetin hem üretim aşamasında hem de ürünlerin pazarlanması aşmasında rol oynamaktadır.

Ancak kadınların işgücüne katılımları gerçek bir çalışma olarak kabul edilmemekte, kadının geleneksel rol ve görevleri gereğince yerine getirmesi zorunlu işler olarak değerlendirilmektedir (Gülçubuk vd., 2005). Ayrıca kırsal alanda yaşayan kadınlar, tarımsal üretim faaliyetlerine bizzat katılmalarına rağmen, tarımsal üretimle ilgili alınacak kararlarda karar verici değil kararın oluşmasına katkıda bulunanlar durumundadırlar (Kutlar vd. 2013). Erkeklerin tarım dışı işlere yönelmesiyle kırsalda kadınların yükünün artması, kadınların tercihi dışında olmakta ve kadınlar çok çalışmasına karşın ülkenin genel refah ortalamasının altında bir refah düzeyi ile yaşam mücadelesi vermektedir (Ataseven ve Gülçubuk, 2012). Kadınların tarımsal üretimde önemli bir ekonomik katkısı olduğu dikkate alındığında; tarımsal üretimdeki rollerinin geliştirilmesi ve açığa çıkartılması, kadınlarda farkındalığın yaratılması gerekmektedir (Kızılaslanoğlu ve Yamanoğlu, 2010). Farkındalığın yaratılması kendi işletmesinde çalışan, ürünlerini pazarlayan, mevsimlik işçi statüsünde çalışan tüm kadın çalışanlar için geçerlidir. Örneğin mevsimlik kadın işçiler zor koşullarda çalışıyor olmalarına rağmen %92,3'lük oranla ekonomik koşullarından memnun ve %86,5'lik oranla gelecekten umutludurlar (Candemir, 2012). Kadınların tarım sektöründeki ve diğer sektörlerdeki emeği ve toplum içerisindeki diğer rolleri bir bütün olarak düşünüldüğünde gelecekten umudu olan bir toplum için öncelikle kadınların bir beklentisinin olması gerektiği düşünülmektedir. Bir toplumun ilerleyebilmesi için o toplumun bireylerini yetiştiren kadınların, gelecekle ilgili hayalleri olmalıdır. Bu kapsamda, kadınların gelecek ile ilgili beklentilerinin ele alınması önemli görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, tarımsal üretimde ağırlıklı olarak karşılaşılan küçük aile işletmelerinin faaliyet süreçlerinde (üretim, pazarlama ve hane içi işlerin yürütülmesi vs.) önemli rolleri üstlenen kadın aktörünün gelecek ile ilgili beklentilerinin ortaya konulmasıdır.

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmada, birincil ve ikincil verilerden yararlanılmıştır. Birincil nitelikli veriler, semt pazarlarında kendi yetiştirdiği ürünü pazarlayan kadın çiftçilerle yüz yüze yapılan anketler yoluyla elde edilmiştir. İkincil nitelikteki veriler ise, daha önce yapılan literatür çalışmaları ve resmi istatistiklerden derlenmiştir. Araştırmanın kapsamı, Çanakkale il merkezinde kurulan semt pazarları ile sınırlandırılmıştır. Çalışmadaki örnek sayısı, tam sayım yöntemine göre belirlenmiştir. Anketler, Çanakkale ili Merkez ilçesinde altı farklı günde kurulan semt pazarında görüşmeyi kabul eden 108 adet kadın çiftçi ile yüz yüze yapılmıştır. Anket çalışması sonucu elde edilen veriler, sayı ve yüzde gibi temel yöntemler ve Lojistik Regresyon Analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Kadın Çiftçilere ve Ailelerine Ait Genel Bulgular

Çalışma kapsamında görüşülen kadın çiftçilerin yaşları ortalama 48,7 yıl olup, yaş aralığı 26 ile 87 yıl arasında değişmektedir. Kadın çiftçilerin sahip olduğu çocuk sayısı ortalama 2'dir. Sahip olunan çocuk sayısı en az 1 ve en fazla 5'dir. 2 çocuğu olan kadın çiftçilerin oranı %68'dir. Kadın çiftçilerin hanelerinin nüfus ortalaması 3 kişidir. Hane nüfusu içinde çalışan kişi sayısı ortalama olarak 2'dir. Kadın çiftçilerin %4,6'ü okur yazar olup herhangi bir okul mezunu değildir. Kadın çiftçilerin %74'ü ilkokul, %12,96'sı ortaokul ve %8,33'ü lise mezunudur. Hanelerin %30,56'sının aylık geliri 1000 TL'nin altındadır. Bunu %25'lik oranla 1000-1500 TL, %24,07 ile 1501-2000 TL, %12,96 ile 2001-2500 TL, %4,63 ile 2501-3000 TL ve %2,78 ile >3000 TL gelir aralığı takip etmektedir. Hanelerin %33,3'ünün tarım dışı geliri varken, %66,7'sinin tek geçim kaynağı tarımsal üretimdir (Çizelge 3.1).

Kadın çiftçilerin %49,07'si köylerde, %18,52'si ilçe merkezinde ve %32,41'i il merkezinde ikamet etmektedir. Çalışma kapsamında görüşülen kadın çiftçilerin yaşadıkları evin mülkiyetleri %72,22 oranında kendilerine ait, %4,63 oranında anne-babalarına ait ve %23,15 oranında kira olarak tespit edilmiştir. Kadınların %53,7'sinin sosyal güvencesi varken, %46,3'ünün ise sosyal güvencesi yoktur. Görüşülen kadınların %53,7'sinin ailesinde motorlu taşıt mevcut olup ve kadınların %9,26'sı ehliyet sahibidir (Çizelge 3.2).

Çizelge 3.1 Kadın Çiftçilere Ait Demografik Bulgular

Özellik	Aralıklar	Sayı	%
Kadın çiftçinin yaşı	26-35	12	11,11
	36-45	30	27,78
	46-55	37	34,26
	56-65	26	24,07
	>65	3	2,78
Yaş	N=108 En küçük=26 En büyük=87 Ortalama=48,7 St. Sapma=10,3		
Medeni durum	Evli	107	99,07
	Bekar	1	0,93
Sahip olunan çocuk sayısı	1	6	5,83
	2	70	67,96
	3	21	20,39
	4	4	3,88
	5	2	1,94
Çocuk sayısı	N=103 En küçük=1 En büyük=5 Ortalama=2,28 St. Sapma=0,71		
Toplam hane nüfusu	2	29	26,85
	3	24	22,22
	4	33	30,56
	5	9	8,33
	6	4	3,70
	7	4	3,70
	9	3	2,78
	10	1	0,93
	13	1	0,93
Hane nüfusu	N=108 En küçük=2 En büyük=13 Ortalama=3,7 St. Sapma=1,9		
Hane nüfusu içinde çalışan nüfus	1	8	7,41
	2	73	67,59
	3	18	16,67
	4	7	6,48
	5	1	0,93
	6	1	0,93
Çalışan nüfus	N=108 En küçük=1 En büyük=6 Ortalama=2,28 St. Sapma0,8		
Eğitim seviyesi	Okuryazar	5	4,63
	İlkokul	80	74,07
	Ortaokul	14	12,96
	Lise	9	8,33
Hanenin aylık geliri	<1000	33	30,56
	1000-1500	27	25,00
	1501-2000	26	24,07
	2001-2500	14	12,96
	2501-3000	5	4,63
	>3000	3	2,78
Tarım dışı gelir varlığı	Var	36	33,3
	Yok	72	66,7

Çizelge 3.2 Kadın Çiftçilere Ait Genel Bulgular

Özellik	Aralıklar	Sayı	%
İkamet yeri	Köy	53	49,07
	İl/İlçe merkezi	55	18,52
	İl merkezi	35	32,41
Oturulan evin mülkiyeti	Kendilerine ait	78	72,22
	Ailelerine ait	5	4,63
	Kira	25	23,15
Sosyal güvence durumu	Var	58	53,7
	Yok	50	46,3
Motorlu taşıt varlığı	Var	97	89,81
	Yok	11	10,19
Ehliyet sahibi olma durumu	Var	10	9,26
	Yok	98	90,74

3.2 Kadın Çiftçilerin İşletmelerine Ait Genel Bulgular

Kadın çiftçilerin çiftçilik deneyimleri 1 ile 50 yıl arasında değişmekte olup ortalama 22 yıl olarak belirlenmiştir. Sahip olunan arazi miktarları en az 2 dekar en fazla 200 dekardır. Arazi miktarı ortalaması ise 29 dekar olarak bulunmuştur. Tarımsal üretim sürecinde kira ile arazi işlenen işletmelerde, kiralanan arazi miktarının 3 ile 70 dekar arasında değer aldığı ve arazi ortalamasının 19 dekar olduğu belirlenmiştir (Çizelge 3.3).

Çizelge 3.3 Tarımsal İşletmelere Ait Bulgular

Özellik	Aralık	Sayı	%
Deneyim (yıl)	1-10	20	18,52
	11-20	35	32,41
	21-30	39	36,11
	31-40	9	8,33
	41-50	5	4,63
Deneyim (yıl)	N=108 En küçük=1 En büyük=50 Ortalama=21,97 St. Sapma=11,31		
Sahip olunan arazi miktarı (da)	1-50	91	84,26
	51-100	15	13,89
	>100	2	1,85
Arazi miktarı (da)	N=108 En küçük=2 En büyük=200 Ortalama=28,88 St. Sapma=35,91		
Kira ile işlenen arazi mik. (da)	1-20	30	68,18
	21-50	12	27,27
	>50	2	4,55
Kiralanan arazi (da)	N=44 En küçük=3 En büyük=70 Ortalama=19 St. Sapma=16,38		

3.3. Kadın Çiftçilerin Geleceğe Yönelik Beklentileri

Çalışmanın bu bölümünde kadın çiftçilerin yaptıkları işlerden, hayatlarından memnun olma durumları, işletmelerde karar aşamasında etkili olma durumları, çalışma hayatının getirdiği zorluklar ve geleceğe yönelik beklentileri ele alınmıştır. Kadın çiftçilerin %85,19'unun tarım sektöründe çalışmaktan memnun olduğu saptanmıştır. Kadınların, %91,69'u ise genel olarak hayatından memnun olduğunu ifade etmektedir.

Kadın çiftçilere, kadınları etkileyen en önemli sorunun ne olduğu sorulmuştur. Buna göre kadınların %23,68'i ev ve iş hayatının yoğunluğunu, %19,74'ü özgürlüklerinin kısıtlanıyor olmasını, %13,16'sı sosyalleşme imkanlarının olmamasını belirtmiştir. Aile içinde verilen kararlarda, ailelerin %39,81'inde

kararları kadın çiftçilerin eşleri vermekte, %8,33'ünde kararları kadın çiftçiler vermekte, %0,93'ünde kararları aile büyükleri vermekte ve ailelerin %50,93'ünde kararlar eşler tarafından ortaklaşa verilmektedir.

İşletmelerin %67,59'unda kadın çiftçilerin ürünlerini pazarlamaları neticesinde elde ettikleri kazancı eşleri almakta, %23,15'inde kazancı kadın çiftçiler almakta, %1,85'inde kadın çiftçilerin çocukları almaktadır. Kadın çiftçilere çalışma hayatının zorlukları sorulmuştur. Çalışma hayatının getirdiği zorlukların ev işlerine yetişememek olduğunu düşünenlerin oranı %78,80, kendine zaman ayıramamak olduğunu düşünenlerin oranı %49,07, çocuklara ve eşine zaman ayıramamak olduğunu düşünenlerin oranı ise %20,37 olarak tespit edilmiştir.

Kadın çiftçilerin %54,63'ü ülke ve dünya gündemini düzenli olarak takip etmektedir. Kadın çiftçilerin %30,56'sı il dışına seyahat etmemektedir. Kadınların, %16,67'si il dışına senede bir defa, %21,30'u senede iki defa, %9,26'sı senede üç defa ve %22,22'si senede üç defadan fazla seyahat etmektedir. Kadın çiftçilerin %19,44'ü imkanı olsa başka bir ilde yaşamak istemektedir.

Kadın çiftçilere, imkan sağlanması durumunda işletmelerini büyüterek ihracat yapmayı isteyip istemedikleri sorulmuştur. Kadın çiftçilerin %71,30'unun böyle bir isteği ve hayali bulunmamaktadır. Benzer şekilde, kadın çiftçilere gelecekten bir beklentileri ve hayalleri olup olmadığı sorulmuştur.

Kadın çiftçilerin %67,59'unun gelecekten beklentileri mevcut iken %32,41'inin hiçbir beklentisinin olmadığı görülmüştür. Gelecekten beklentisi olanlara en büyük beklentisinin ne olduğu sorulmuştur.

Kadın çiftçilerin %35,62'sinin en büyük beklentisinin çocuklarının mutluluğu, %28,77'sinin en büyük beklentisinin emekli olmak, %4,11'inin en büyük beklentisinin ev sahibi olmak, %6,85'inin en büyük beklentisinin hacca gitmek, %6,85'inin en büyük beklentisinin işlerini büyütmek ve %17,81'inin en büyük beklentisinin sağlıklı bir yaşam sürmek olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 3.4).

Çizelge 3.4 Geleceğe Yönelik Beklentiler

İşinizden memnun musunuz?	Evet	92	85,19
	Hayır	16	14,81
Hayatınızdan memnun musunuz?	Evet	99	91,67
	Hayır	9	8,33
Kadınları ilgilendiren en büyük sorun	Ev ve iş hayatının ağırlığı	18	23,68
	Özgürlüğün kısıtlı olması	15	19,74
	Sosyalleşme imkanının olmaması	10	13,16
	Diğer	33	43,42
Aile Kararlarında Etkili Olan	Eşim	43	39,81
	Kendi	9	8,33
	Aile büyükleri	1	0,93
	Ortak	55	50,93
Çalışma karşılığı ele geçen ücreti/geliri kim alır	Eşim	73	67,59
	Kendim	25	23,15
	Çocuklarım	2	1,85
	Diğer	8	7,41
Çalışmanın getirdiği zorluklar nelerdir? Ev işlerine yetişememek	Evet	85	78,70
	Hayır	23	21,30
Kendine zaman ayıramamak	Evet	53	49,07
	Hayır	55	50,93
Çocuklarına ve eşine zaman ayıramamak	Evet	22	20,37
	Hayır	86	79,63
Ülke ve dünya gündemini takip ediyor musunuz?	Evet	59	54,63
	Hayır	49	45,37
Yıl içerisinde il dışına seyahat etme sıklığınız?	Hiç	33	30,56
	Bir kez	18	16,67
	İki Kez	23	21,30
	Üç kez	10	9,26
	Üçden fazla	24	22,22
İmkanınız olsa başka bir ilde yaşamak ister misiniz?	Evet	21	19,44
	Hayır	87	80,56
İşlerinizi büyütüp ihracat yapmak ister miydiniz?	Evet	31	28,70
	Hayır	77	71,30
Gelecekle ilgili bir beklentiniz/hayaliniz var mı?	Evet	73	67,59
	Hayır	35	32,41
En büyük beklentiniz/hayaliniz	Çocukların mutluluğu	26	35,62
	Emekli olmak	21	28,77
	Ev sahibi olmak	3	4,11
	Hacca gitmek	5	6,85
	İşleri büyütmek	5	6,85
	Şağlıklı bir yaşam	13	17,81

Kadın çiftçilerinin gelecek beklentisi olmasını etkileyen faktörler Logistik Regresyon Modeli ile analiz edilmiştir. Lojistik Regresyon analizinin kullanım amacı, istatistikte kullanılan diğer model

yapılandırma teknikleri ile aynıdır. Modelin amacı en az değişkeni kullanarak en iyi uyuma sahip olacak şekilde bağımlı ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi tanımlayabilen ve ekonomik olarak kabul edilebilir bir model kurmaktır (Cankurt, 2008). Modelin bağımlı değişkeni, kadın çiftçilerin gelecek beklentisi olma durumlarıdır (0:Yok, 1:Var). Bağımlı değişkenin açıklanmasında kullanılan bağımsız değişkenler ise yaş (yıl), çocuk sayısı, eğitim (yıl), hane nüfusu (kişi), hanede çalışan nüfus (kişi), gelir (TL/ay), tarım dışı gelir varlığı (0: Yok, 1:Var), ikamet yeri (1:İl/İlçe Merkezi, 2:Köy), çiftçilik deneyimi (yıl), sahip olunan arazi miktarıdır. Likelihood Ratio testi modelin istatistiki olarak geçerli olduğunu göstermektedir (X^2: 25.0966, p: 0.0052). Analiz sonucuna göre yaş seviyesi, hane nüfusu, hanenin aylık geliri, sahip olunan arazi miktarı, kadın çiftçilerin gelecekten beklentisi olması durumu üzerinde etkilidir. Kadın çiftçilerin yaş seviyeleri ile gelecekten beklentisi olma durumları arasındaki ilişki negatif yönlüdür. Yaş seviyesinin onar yıl artması gelecekten beklenti olması eğilimini %1,1 azaltmaktadır. İşletmelerin hane nüfusu ile kadın çiftçilerin gelecekten bir beklentileri olma durumları arasındaki ilişki de negatif yönlüdür. Hane nüfusunun bir kişi artması gelecekten beklentisi olma eğilimini %4,3 azaltmaktadır. Hanelerin aylık gelirleri ile kadın çiftçilerin gelecekten bir beklentisi olma durumları arasındaki ilişki pozitif yönlüdür. Hane gelirinin bir seviye yükselmesi gelecekten beklenti içinde olma eğilimini %9,6 oranında artırmaktadır. Sahip olunan arazi miktarının onar dekar artması gelecekten beklenti içinde olma eğilimini %2,1 azaltmaktadır (Çizelge 3.5).

Çizelge 3.5 Kadın Çiftçilerin Gelecekten Beklentileriyle İlgili Logit Model Tahminleri

Bağımlı değişken: Geleceğe Yönelik Beklenti Olma Durumu(0: Yok, 1:Var)					
Bağımsız değişkenler	**Katsayı**	**Standart hata**	**z- değeri**	**p-değeri**	**Eğim**
Sabit	5.39759	2.15944	2.4995	0.01244**	
Yaş	**-0.0680654**	**0.0301163**	**-2.2601**	**0.02382****	**-0.011098**
Çocuk sayısı	0.0670276	0.329508	0.2034	0.83881	0.0109288
Eğitim	-0.169814	0.335052	-0.5068	0.61227	-0.027688
Hane nüfusu	**-0.265864**	**0.156641**	**-1.6973**	**0.08964***	**-0.043349**
Hanede çalışan nüfus	-0.149638	0.342194	-0.4373	0.66190	-0.0243984
Hanenin aylık geliri	**0.592051**	**0.248068**	**2.3866**	**0.01700****	**0.0965335**
Tarım dışı gelir varlığı	0.485272	0.644598	0.7528	0.45155	0.0754075
İkamet yeri	0.00376481	0.555534	0.0068	0.99459	0.00061385
Çiftçilik deneyimi	-0.0231023	0.0242824	-0.9514	0.34140	-0.0037668
Sahip olunan arazi mik.	**-0.0133673**	**0.00703515**	**-1.9001**	**0.05742***	**-0.0021795**
X^2: 25.0966 [0.0052]					

4. Sonuç ve Öneriler

Türkiye'de tarımsal işletmeler ağırlıklı olarak küçük aile işletmesi şeklindedir. Bu çalışmada, aile işletmelerinde tarımsal üretimin pazarlama ve hane içi işler de dahil olmak üzere her aşamasında aktif ve ağırlıklı rol alan kadın çiftçilerin geleceğe dönük beklentileri sorgulanmıştır. Buna göre, kadın çiftçilerin büyük bir çoğunluğunun genel olarak hayatının gidişatından ve yaptığı işten memnun olduğu görülmüştür. Yine kadın çiftçilerin yarısından fazlasının gelecekten bir beklentisi yada hayali bulunmaktadır. Kadın çiftçilerin beklentileri genellikle çocuklarına yönelik beklentiler, emekli olabilmek, ev alabilmek, hacca gidebilmek, işlerini geliştirebilmek ve sağlıklı bir yaşam sürebilmek olarak belirlenmiştir. Kadın çiftçilerin yaşı azaldıkça, hane nüfusu düştükçe ve aylık gelirleri arttıkça gelecekten beklenti içine girme eğilimleri giderek artmaktadır. Arazi miktarı daha fazla olan kadın çiftçilerin beklentileri, arazi miktarı daha az olan kadın çiftçilere göre daha düşük olarak saptanmıştır. Burada arazi anlamında istediği miktara ulaşan kadınların daha az beklentisi olduğu sonucuna varmak mümkün olacaktır. Buna göre kadın çiftçilerin sosyoekonomik durumlarında yaratılacak iyileşmeler, yine kadın çiftçilerin geleceğe umut ile bakabilmesi açısından önemli görülmektedir. Bu nedenle, tarımsal politikalar belirlenirken, tarımsal üretimin her anlamda yükünü üstlenen kadın çiftçileri baz alan politikaların üretilmesi ve uygulanması önerilmektedir. Ayrıca kadın katılımının olduğu tarımsal örgütlenme modellerinin oluşturulması önemlidir. Tarımsal yayım çalışmaları yürütülerek, kadının hak ettiği değeri görmesi adına erkek çiftçiler bilinçlendirilmelidir. Tarımsal faaliyetler ile ilgili

yapılacak olan yapısal iyileştirme çalışmalarında kadınların katılımı ile kadınlara yardım edilmesi öncelikli olarak esas alınmalıdır. Gelecek nesilleri yetiştiren kadınların, eğitimi ve bilinçlendirilmesi ülkenin ve tarımın geleceği açısından da oldukça önemli görülmektedir.

Kaynaklar

Ataseven, Z., Y., ve Gülçubuk, B. 2012."Kırsal Refahın Artırılmasında Kadın İstihdamının Rolü", 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, s: 346, Konya

Candemir, S., 2012. "Doğu Akdeniz Geçit Kuşağı Tarımsal Araştırma İstasyon Müdürlüğü'nde Çalışan Mevsimlik Kadın İşçilerin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Gelecekle İlgili Beklentileri", 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, s: 224, Konya

Cankurt, M. 2008. "Aydın Yöresinde Çiftçilerin Traktör Talebi, Kullanım Memnuniyeti ve Satın Alma Davranışlarının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma", Ege Üniversitesi Tarım Ekonomisi ABD Doktora Tezi. s.103.

Gülçubuk, B., Şengül, H., Aluftekin, N., Kızılaslan, N. ve Kılıç, M., 2005. "Tarımda İstihdam Sosyal Güvenlik Uygulamaları ve Kırsal Yoksulluk", Türkiye Ziraat Mühendisliği VI.Teknik Kongresi 1173-1196, Ankara.

N. Kızılaslanoğlu, A. Yamanoğlu. 2010, "Kırsal Alanda Kadınların Tarımsal Üretime ve Aile İçi Kararlara Katılımı: Tokat İli Örneği", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Volume: 3 Issue: 13

Kutlar, İ., Turhanoğulları, Z. ve Kızılay, H. 2013. "Kırsal Alanda Kadınların İşgücüne ve Kararlara Katılımını Etkileyen Sosyo Ekonomik Faktörlerin Belirlenmesi: Burdur İli Örneği", TEPGE Yayın No: 218, ISBN: 978-605-4672-43-1